

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKA NALOGA

NUŠA LAMPE

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT
Športno treniranje
Borilni športi

PREGLED RAZVOJA SODNIŠKIH PRAVIL V JUDU

DIPLOMSKA NALOGA

MENTOR:

prof. dr. Stojan Burnik, prof. šp. vzg.

RECENZENT:

prof. dr. Damir Karpljuk, prof. šp. vzg.

KONZULTANT:

Jožef Šimenko, prof. šp. vzg.

avtorica dela:

NUŠA LAMPE

Ljubljana, 2015

Zahvala

Zahvaljujem se mentorju prof. dr. Stojanu Burniku za pomoč pri izdelavi diplomske naloge. Zahvaljujem se tudi recenzentu prof. dr. Damirju Karpljuku za vso nesebično pomoč in podporo v času celotnega študija.

Posebno zahvalo namenjam g. Jožetu Škrabi, nosilcu mojstrskega pasu 8. DAN v judu, ki me je skozi vsa leta in obdobja mojega udejstvovanja v judu učil ter predstavljal lepote juda, hkrati mi je vselej nudil strokovno pomoč, ko sem jo potrebovala; tudi pri pisanju te diplomske naloge.

Najlepša hvala tudi družini in vsem bližnjim za podporo in potrpežljivost v času študija na Fakulteti za šport.

Za pomoč pri prevodih se zahvaljujem svoji sestri Špeli.

Ključne besede: judo, Jigoro Kano, razvoj sodniških pravil, zgodovina.

PREGLED RAZVOJA SODNIŠKIH PRAVIL V JUDU

Nuša Lampe

IZVLEČEK

Namen diplomske naloge je bil narediti celovit pregled razvoja sodniških pravil v judu v slovenskem jeziku od prvega judo tekmovanja do danes. Tak pregled ne samo strne celotno zgodovino sprememb sodniških pravil v judo športu, temveč tudi pripomore pri izobraževanju strokovnih kadrov v judu ter informiranju vseh ostalih, ki se želijo поблиže seznaniti s temo. Poleg zgodovinskega pregleda so predstavljeni še pogoji, ki jih mora izpolnjevati posameznik, ki želi postati sodnik v judu.

Keywords: judo, Jigoro Kano, development of judo refereeing rules, history.

REVIEW OF DEVELOPMENT OF JUDO REFEREEING RULES

Nuša Lampe

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to make a comprehensive review of the development of judo refereeing rules from early years until today in the Slovenian language. A review summarises at one place the history of changes of judo refereeing rules. This shall be helpful in education of judo professionals on the one hand and as information for all judo sportsmen on the other hand. In addition conditions for individuals who wants to become judo referees are represented.

KAZALO

1 Uvod	7
2 Metode dela	9
3 Razprava	10
3.1 Judo – šport/borilna veščina.....	10
3.1.1 Kaj je judo?.....	10
3.1.2 Judo kot borilna veščina	12
3.1.3 Judo kot šport.....	14
3.2 Zgodovinski razvoj sodniških pravil v judu.....	17
3.2.1 Prvo judo tekmovalce.....	17
3.2.2 Prva tekmovalna pravila Kodokan juda	18
3.2.3 Razvoj sodniških pravil.....	19
3.2.4 Zapis sodniških pravil.....	21
3.2.5 Razvoj sodniških pravil do leta 2000.....	23
3.2.5.1 Varnost tekmovalcev	24
3.2.5.2 Enake možnosti za oba tekmovalca	24
3.2.5.3 Tradicija in tehnike.....	25
3.2.5.4 Dinamični judo.....	26
3.2.6 Razvoj sodniških pravil po letu 2000	26
3.2.6.1 Vpliv medijev in komercializacija športa	27
3.2.6.2 Težnje k večji atraktivnosti judo tekmovalcev	28
3.2.6.3 Razvoj tehnologije in športne opreme.....	30
3.2.6.4 Starost in sposobnosti tekmovalcev na različnih nivojih tekmovalcev	31
3.2.7 Kronološki pregled sprememb sodniških pravil	32
3.2.7.1 Kronološki pregled od leta 1950 do leta 1981	32
3.2.7.2 Kronološki pregled od leta 1982 do leta 2015	35
3.3 Kako postati sodnik v judu	36
3.3.1 Državni nivo.....	37
3.3.1.1 Izpiti za nacionalne sodnike.....	37
3.3.1.2 Podaljševanje licence za nacionalne sodnike	38
3.3.2 Mednarodni nivo	39
3.3.2.1 Mednarodni sodniki.....	40
3.3.2.2 Posebna pravila za nekdanje vrhunske tekmovalce	42
3.4 Ženske v sojenju	42
3.5 Etični kodeks sodnikov	43
4 Sklep	45
5 Viri	47

1 Uvod

Sodniška pravila v judo športu so se od ustanovitve leta 1882 spreminjala; dejavnikov za te spremembe je več. Predmet te diplomske naloge je pregled razvoja teh sodniških pravil.

Tak pregled bo strnil celotno zgodovino sprememb sodniških pravil in pripomogel k izobraževanju strokovnih kadrov v judu v slovenskem jeziku ter informiranju tudi vseh ostalih, ki želijo več vedeti o tej temi. Pravila po svetu so povsod enaka, zato se bomo ukvarjali z razvojem svetovnih judo pravil na tekmovanjih. Cilj te diplomske naloge je pripraviti celovit pregled razvoja in sprememb sodniških pravil v judu od prvega judo tekmovanja (1884 – Judo tekmovanje rdečih in belih, ki še danes poteka vsako leto na Kodokan inštitutu) naprej do danes v slovenskem jeziku.

V judu, v primerjavi z drugimi vzhodnjaškimi borilnimi športi, ni nastalo več smeri in več mednarodnih združenj. Vsa pravila in razvoj juda je sprva narekoval Kodokan, katerega je ustanovil Jigoro Kano leta 1882 v Tokiu. Od leta 1951 dalje, ko je bila ustanovljena Mednarodna judo federacija (IJF), pa za razvoj juda skrbita obe inštituciji; Mednarodna judo federacija (IJF) skrbi za športni del, Kodokan pa je tako ali tako »alfa in omega« juda kot veščine.

Spremembe sodniških pravil v judu so neizogibne in potrebne za doseganje dinamičnosti in privlačnosti juda. Posledično so za to potrebna izpopolnjevanja, vzgoja in izobraževanje borcev in trenerjev. Na ta način se povečuje navdušenost za judo in dosega višji nivo v razvoju judo športa. Na spremembe pravil vplivajo tudi zunanji faktorji: internacionalizacija juda po vsem svetu, vključitev juda v redni program olimpijskih iger, predstavitev tekmovalnega ženskega juda, tehnološke novosti, predvsem televizija, ki prinašajo svoje vplive in zahteve. Pri vsakokratni spremembi sodniških pravil so se pojavljala nasprotujoča mnenja in stališča. Na eni strani so pobudniki, inovatorji, modernisti, na drugi pa tradicionalisti, ki so bili nasprotniki sprememb in so dvomili o njihovi smiselnosti. Vendar je bilo že leta 1964 jasno, ko je bil judo demonstracijski šport na olimpijskih igrah, da bodo za nadaljnji razvoj juda v olimpijski šport moderne dobe potrebne nadaljnje spremembe (Hargrave, 2003, v Vuković, 2007).

Sodniška pravila Mednarodne judo federacije (IJF) so se od petdesetih let prejšnjega stoletja zelo spremenila. Število članic Mednarodne judo federacije se je izredno povečalo, kar je prineslo spremembe tudi v pravilih. Prizadevanja sodniške komisije Mednarodne judo federacije pa gredo tudi v smer povečanja dinamičnosti juda, preprečevanja negativnega in obrambnega juda. Za neaktivnost tekmovalec dobi kazen že po nekaj sekundah, kar preprečuje dolgočasno podobo juda in nezanimivost za gledalce. Varnost tekmovalcev pa mora biti zmeraj na prvem mestu, ne glede na spremembe pravil (Brousse in Matsumoto, 2002).

Po pregledu celotne zgodovine sprememb sodniških pravil je vključeno še poglavje, kako postati sodnik v judu.

2 Metode dela

Diplomska naloga je monografskega tipa. Uporabljena je bila deskriptivna metoda dela, ki temelji na domačih in tujih virih iz različnih medijev ter lastnih izkušnjah.

Domači in tuji viri iz različnih medijev

Uporabljene so bile knjige, članki ter prispevki, dostopni na medmrežju, potekala je komunikacija z različnimi slovenskimi in tujimi judo strokovnjaki:

- S starosto slovenskega juda g. Jožetom Škrabo, nosilcem mojstrskega pasu 8. DAN. Gospod Škraba je bil tekmovalec, uspešen trener, selektor in sodnik v času bivše države kot tudi v času samostojne Slovenije ter dolgo vrsto let gonilna sila razvoja slovenskega juda.
- S Francem Očkom, nosilcem mojstrskega pasu 6. DAN, mednarodnim judo sodnikom, ki je dvakrat sodil na Olimpijskih igrah (Peking 2008 in London 2012), članom Sodniške komisije Evropske judo unije (od 1. 1. 2013 dalje), generalnim sekretarjem Judo zveze Slovenije. Gospod Očko je bil tudi zelo uspešen tekmovalec, dvakrat je sodeloval na olimpijskih igrah, bil je mladinski evropski prvak.
- Z Emilom Pozvekom, predsednikom Sodniške komisije Judo zveze Slovenije, mednarodnim sodnikom, ki je med drugimi velikimi tekmovanji sodil tudi člansko evropsko prvenstvo leta 2014 ter mladinsko svetovno prvenstvo leta 2013.
- Pogovori s člani Sodniške komisije Evropske judo unije (EJU) in Mednarodne judo federacije (IJF) ter drugimi mednarodnimi sodniki.
- Pogovori z drugimi uveljavljenimi posamezniki iz juda doma in po svetu.

Lastne izkušnje

Avtorica diplomske naloge je v judu že skoraj 30 let; sprva kot uspešna tekmovalka in članica različnih reprezentanc Slovenije, po zaključku aktivne tekmovalne poti uspešna trenerka, organizatorica različnih tekmovanj na domačem in mednarodnem nivoju, predavateljica na izobraževanjih in usposabljanjih v judu ter mednarodna sodnica najvišjega svetovnega ranga.

3 Razprava

3.1 Judo – šport/borilna veščina

Judo je več kot le šport, zato ga lahko v širšem pomenu predstavimo kot borilno veščino, v ožjem pa kot šport z vsemi zakonitostmi, ki jih ima vsak šport. Ne obstaja kratka definicija juda na splošno, juda kot borilne veščine in juda kot športa.

3.1.1 Kaj je judo?

Judo je duševna in telesna disciplina, katere lekcije se zlahka uporabljajo v naših vsakdanjih zadevah. Temeljno načelo juda, tisto, ki ureja vse tehnike napada in obrambe, je, da je ne glede na cilj, največ možno doseči z maksimalno učinkovito rabo uma in telesa. Enako načelo velja tudi za naše vsakdanje aktivnosti ter nas usmerja k najvišjemu in najbolj racionalnemu življenju (Kano, 1986).

Judo je širša svetovna javnost spoznala leta 1964 v Tokiu, ko so ga kot prvi borilni šport uvrstili na spored olimpijskih iger. To je bila prelomna točka v moderni zgodovini juda, za katero ima največ zaslug nedvomno Jigoro Kano, ki je judo ustanovil leta 1882. Kano je bil nadpovprečno izobražen človek z zelo vplivnim družinskim ozadjem. Njegova vizija, inteligenca, organizacijske sposobnosti in predanost so vodile razvoj juda tudi skozi zelo temačna obdobja japonske zgodovine. Brez njega judo nedvomno ne bi postal to, kar je danes. Najverjetneje bi ostal samo eden izmed širši javnosti popolnoma neznanih jujutsu stilov, ki povečini niso našli svojega mesta izven meja Japonske (Hoare, 2009).

Judo izhaja iz Japonske in je izpeljanka različnih borilnih veščin, ki so jih razvijali samuraji skozi stoletja. Jigoro Kano je iz številnih borilnih veščin, predvsem jujutsu-ja, izbral najboljše tehnike, ki se jih lahko varno izvaja, in osnoval svojo šolo borilnih veščin – Kodokan judo. V slovenskem prevodu bi lahko rekli, da se šola imenuje: »Šola za iskane poti«.

Judo je individualni šport, ki vpliva na psihološko stabilnost, vztrajnost in enakomerno fizično krepitev telesa mladega človeka, saj se le-ta uči, kako premagati strah pred nasprotnikom in ovirami, ki se pojavljajo na treningu, tekmovanju ... V vseh teh situacijah je odvisen od lastnih odločitev in reakcij. Premagovanje nasprotnika, ovir, težav in lastnega strahu v judu lahko primerjamo s podobnimi situacijami v življenju (Lampe, 2009).

Škraba (1980) je v svoji knjigi Prvi koraki navedel: »Judo je eden izmed najmodernejših sistemov napada in obrambe brez orožja. Smisel in namen juda je, da pridobimo na miru, samozavesti, razsodnosti, zanesljivosti, usposabljanju duha in telesa, oblikovanju karakterja itd.«

Judo pa je več kot samo učenje in uporaba borbenih tehnik. Je celovit in čudovit sistem fizične, intelektualne in moralne vzgoje. Ima svojo kulturo, sistem, zapuščino, navade in tradicijo. Judoistom podarja etična načela, način življenja in način bivanja (Lampe, 2009).

Slika 1. Judo.

Slika 1 prikazuje japonski zapis besede judo.

3.1.2 Judo kot borilna veščina

V prejšnjem poglavju je omenjeno, da je judo več kot le šport. Judoistom podarja etična načela, način življenja in način bivanja.

Glavna načela juda so:

1. Ju no ri,
2. Seryoku Zenyo,
3. Jita Kyoei.

Ju no ri

Kanova borbena načela (Bennet, 2009) so bila praktična, samosvoja in pod vplivom različnih tradicionalnih jujutsu šol. Vsa načela je združil v eno samo načelo in ga poimenoval: »ju no ri«. Ideja tega načela je ne uporabiti lastne sile za upor nasprotnikovi sili, temveč uporabiti njegovo silo proti njemu. To je načelo, iz katerega pojem Jujutsu izvira (dobesedno: tehnike ju = prožnost ali nežnost).

Ju no ri je princip nežnosti, ki nam razlaga, kako uporabiti nasprotnikovo silo za dosego zmage, tako da je izkoristek naše energije kar najmanjši.

Seryoku Zenyo

Načelo Seryoku Zenyo govori o sorazmernem negovanju telesne in duševne energije ter njenem ohranjanju. Kano je zagovarjal prepričanje, da bi bilo potrebno proučevali načine, kako pomagati telesu ohraniti ravnotežje med delovanjem in počitkom tako, da se ohranijo energetske rezerve. Duhovna energija se uporablja za izboljšanje mentalne sposobnosti – znanja, čustev in volje. Modrost in karakter posameznika zahtevata nenehno izpopolnjevanje in zato je Kano učil, da si je potrebno prizadevati za lastno izpopolnitev in uravnoteženost (Bennett, 2009).

Dobesedni prevod tega načela iz japonščine bi bil največja učinkovitost (ang.: maximum efficiency). To načelo je Jigoro Kano razlagal v ožjem in širšem pomenu.

Največja učinkovitost pri izvedbi judo tehnik (ožji pomen):

Gre za učinkovito izvedbo posamezne tehnike; potrebno je izpolnjevanje osnovnih načel juda, ki se nanašajo na biomehanske in fizikalne zakonitosti pri izvedbi tehnik.

Največja učinkovitost v vsakdanjem življenju (širši pomen):

Najpomembnejša sta način življenja in filozofija, po kateri bi se vsak moral truditi živeti in tako kar največ prispevati k razvoju boljše družbe. Vsak posameznik si določi svoj življenjski cilj v skladu s svojimi sposobnostmi in jih dnevno razvija ter nadgrajuje. Ta pot vsekakor ni lahka, saj zahteva veliko vztrajnosti in samodiscipline. Na ta način postaja posameznik boljša osebnost tako na duhovnem kot na fizičnem nivoju in na svoj način doprinese k razvoju družbe.

Slika 2. Seryoko Zenyo.

Slika 2 prikazuje japonski zapis načela Seryoko Zenyo.

Jita Kyohei

To načelo je zelo povezano s prejšnjim in se ju pravzaprav povezuje ter razlaga skupaj. Dobesedni prevod bi bil vzajemna korist (ang.: mutual benefit). Tako na treningu kot v vsakdanjem življenju je cilj izpopolniti samega sebe in prispevati k razvoju družbe. To pa ni možno, v kolikor je prisotna sebičnost.

Tri pomembne izjave Jigora Kana opisujejo zgoraj opisana načela zelo na kratko:

1. Ko gradim samega sebe niti za trenutek ne pomislim, da ne bi nesebično pomagal tudi drugim.
2. Svoje prizadevanje bom usmeril k služenju družbi in zato si bom prizadeval izoblikovati čim boljši značaj, ki bo temelj za moje življenje.
3. Če postaneš ali vzgojiš šampiona je dobro, vendar je bolj pomemben tvoj zgled in doprinos pri vzgoji človeštva.

Slika 3. Jita Kyoei.

Slika 3 prikazuje japonski zapis načela Jita Kyoei.

3.1.3 Judo kot šport

Kaj sploh je šport? Obstaja že mnogo definicij, zato le na kratko.

Svet Evrope je leta 1992 sprejel Evropsko listino o športu, v kateri je definiral šport kot: »Vse oblike telesne aktivnosti, ki so s priložnostnim ali organiziranim ukvarjanjem usmerjene k izražanju ali izboljševanju telesne vzdržljivosti, k duševnemu blagostanju in k oblikovanju družbenih odnosov ter pridobivanju rezultatov na tekmovanjih na vseh ravneh« (Evropska listina o športu, 1992).

Doktor Rajko Šugman je podal zanimivo definicijo športa (Šugman idr., 2006):

»Šport je nadrejen in danes v svetu prevladujoč termin za dejavnost, ki temelji predvsem na gibanju/motoriki. Obstaja več definicij športa, vendar je za naše razumevanje najpomembnejša definicija CIEPS-a (danes ICSSPE – Mednarodni svet za športno znanost in telesno vzgojo Unesca) Športnega manifesta iz leta 1968, ki pravi: »Vsaka telesna dejavnost, ki ima značaj igre in obsega možnosti boja samega s seboj, z drugimi ali s prvinami narave, je šport. Če ima ta dejavnost značaj tekmovanja z drugimi, jo je treba izvajati v viteškem duhu. Ni športa brez fair playa.«

Judo je bil kot šport do leta 1911 vpeljan v večino japonskih izobraževalnih ustanov kot oblika telesne vzgoje, kmalu pa je razvil tudi tekmovalni športni element, ki je močno pripomogel k popularizaciji juda kot modernega sistema športne vzgoje po vsem svetu (Sluga, 2013).

Potrebno se je zavedati, da je šport kot koncept na Japonskem v tistem obdobju komajda obstajal, predvsem pa so ga dojemali drugače kot v Evropi. Življenje je bilo takrat zelo resno in Kano je moral najti dober razlog, da ne bi ljudje juda dojeli kot neresno postransko dejavnost. Še danes je judo kot šport na Japonskem vezan na šole in univerze, ne pa na klube, kot je to praksa v zahodnem svetu. Ko posameznik svoje izobraževanje zaključi po navadi pride na vrsto služba, poroka in skrb za družino. Športno udejstvovanje se, razen v izjemnih primerih, zaključi s koncem izobraževanja (Hoare, 2009).

Judo je olimpijski šport, ki ima v skladu z definicijami športa svoja splošno priznana pravila, po katerih se tekmovalci in tekmovalke na tekmovanjih borijo. Ta pravila so definirana kot sodniška pravila, na podlagi katerih sodniki nato sodijo na tekmovanjih.

Slika 4. Judo borba na tekmovanju (FISU – Nicolas Messner, 2009).

Slika 4 prikazuje finalno borbo kategorije – 100 kilogramov na Univerzijadi v Beogradu leta 2009, katero je sodila Nuša Lampe.

Slika 5. Sodnik v kimoni (osebni arhiv Jože Škraba).

Slika 5 prikazuje dvoboj Mladina Vukomanovića (Srbija) in Jožeta Škrabe (Slovenija), katerega je sodil sodnik Alabanda iz Srbije. Slika je iz konca 50-ih let prejšnjega stoletja.

3.2 Zgodovinski razvoj sodniških pravil v judu

Zgodovinski razvoj sodniških pravil se začne s pojavom prvih tekmovanj, na katerih so sodelovali učenci Kodokan šole.

3.2.1 Prvo judo tekmovanje

Tekmovalna pravila v judu so se od samega začetka do danes zelo spremenila. Sprva so tekmovanja potekala po pravilih, ki so veljala v jujutsu-ju; nemalokrat se je zgodilo, da je poraženec izgubil življenje.

Nekoč so se tekmovanja v judu odvijala brez kakršnih koli kategorij, saj je prevladovala miselnost, da je lahko tudi majhen in slabotnejši človek šampion, če dobro pozna judo. Ker pa so z leti naslove osvajali v glavnem le veliki ljudje, pravi orjaki, so postala tekmovanja nezanimiva. Tudi če je zelo sposoben tekmovalec manjše rasti lahko premagal enega ali dva orjaka, bi ga nek drug orjak prej ali slej premagal. Zato so v judu uvedli kategorije; najprej tri, nato pet in na koncu sedem težinskih kategorij. Člani še danes tekmujejo v sedmih različnih kategorijah (Modrić, 1984).

Prvo tekmovanje, na katerem so sodelovali tekmovalci iz šole Jigora Kana, je bilo leta 1886 v Tokiu. Potekalo je v organizaciji tokijske policije, nasproti pa si je stalo 15 borcev šole Kodokan judo in 15 borcev iz Totsuka ha Yoshin ryu jujutsu šole. V tem času pravila še niso bila točno definirana, tako da so sodili mojstri z največ izkušnjami. Na veliko presenečenje vseh sta se le dva dvoboja končala neodločeno, vseh ostalih 13 pa so zmagali borci Jigora Kana. To tekmovanje je bilo velika prelomnica za judo, saj od takrat naprej nihče več ni štel juda za manjvredno borilno veščino (Ohlenkamp, 2015).

Tekmovanja v judu so se začela odvijati že leta 1884. Kodokan je ob različnih priložnostih organiziral tekmovanja, na katerih so se v randori-ju pomerili njegovi člani. Ta tekmovanja so bila organizirana z namenom preveriti sposobnosti učencev in jih opogumiti ter vzpodbuditi za nadaljnji trening. Vse dvoboje je na začetku sodil Kano, pravila pa je sproti prilagajal znanju

in sposobnostim tistih dveh, ki sta se borila. Ob približno enakem času sta se začeli odvijati dve tekmovanji. Prvo tekmovanje se je imenovalo Tsuki nami shobu (»mesečno tekmovanje«), odvijalo pa se je vsako prvo nedeljo v mesecu. Drugo, ki se je imenovalo Kohaku shobu (»tekmovanje rdeče in bele ekipe«), pa se je odvijalo dvakrat letno. Vse učence so razdelili v dve ekipi, glede na znanje in sposobnosti. Znotraj ekipe so se tekmovalci borili po sistemu »zmagovalec ostane na blazini«. Obe tekmovanji v nekoliko spremenjenih okoliščinah potekata še danes. Od leta 1900 naprej so vsa tekmovanja v judu potekala po standardiziranih pravilih (Hoare, 2009).

Leta 1930 je bilo prvič organizirano tudi vse japonsko prvenstvo v judu, ki poteka še danes. Na prvem prvenstvu so bili tekmovalci razdeljeni v dve skupini glede na znanje, znotraj vsake skupine pa so bili še dodatno ločeni glede na leto rojstva. Skupaj je bilo osem kategorij (Hoare, 2009).

Kljub izjemni popularnosti tekmovanj in dejstvu, da so postale klasične borilne veščine v moderni družbi popolnoma irelevantne, lahko bi rekli postranske, pa je judo vseeno ohranil določen del bujutsu-ja. Še danes namreč veliko ljudi judo dojema kot borilno veščino s poudarkom na samoobrambi ali na vadbi kate (Ohlenkamp, 2006).

3.2.2 Prva tekmovalna pravila Kodokan juda

H. Irving Hancock in Katsukama Higashi sta leta 1905 v New Yorku objavila prva tekmovalna pravila Kodokan juda (Hancock in Higashi, 1905):

1. Vsak tekmovalec mora nositi kimono in pas.
2. Tekmovalcu se dosodi poraz, ko se dotakne tal z obema ramenoma in boki, ko ga nasprotnik vrže.
3. Tekmovalcu se dosodi poraz, ko je na tleh in se ne more rešiti nasprotnikovega prijema z rokami v dveh sekundah.
4. Tekmovalcu se dosodi poraz, če izgubi zavest zaradi katerega koli razloga. Med borbo prijatelja ne smeta uporabljati resnejših trikov. Ti prepovedani triki so udarci, lomljenje rok, nog in vratu.

5. Borcu je dosojen poraz, ko je zlomljen njegov odpor s predajo, pri prijemu ali triku nasprotnika.
6. Ko se borec znajde v položaju, v katerem se je prisiljen predati, to stori tako, da potreplja ali udari ob tla oziroma po nasprotnikovem telesu s prosto roko ali nogo. To trepljanje ali udarec je znak predaje.
7. Ko premagani borec potreplja ali udari po tleh v znak predaje, ga nasprotnik osvobodi iz prijema.
8. Jiu-jitsu borcu je dovoljeno, da pri borbi z boksarjem ali rokoborcem za obrambo uporabi vse trike, ki pripadajo umetnosti jiu-jitsuja.
9. Jiu-jitsu borec ne prevzema nobene odgovornosti za poškodbo ali poškodbe, ki so bile posledica dejanj med borbo in mora biti oproščen vseh obsodb ter ni kriv za kakršno koli bolezensko stanje ali poškodbo, ki je morebiti nastala med borbo.
10. Dve kompetentni priči, ki predstavljata vsako stran, ali štiri skupaj, morajo poskrbeti, da so členi dogovora napisani pravilno in podpisani. Na koncu morajo preveriti, da nobeden od tekmovalcev ali pričujočih na tekmovanju ni utrpel kakršnih koli poškodb ali smrti, povzročenih med borbo.

3.2.3 Razvoj sodniških pravil

Judo je preživel prvih osemnajst let brez kakršnih koli zapisanih tekmovalnih pravil. V tem času so tekmovanja že potekala, vendar pa so pravila prilagajali glede na okoliščine posameznega dvoboja. Čeprav napisana pravila niso obstajala, je Kodokan že od začetka uporabljal randori kot pomembno obliko treninga. Tako so se oblikovala nenapisana pravila, nekakšen prototip pravil, ki so se kasneje uveljavila. Tradicionalni jujutsu je bil namenjen prevladi nad nasprotnikom v realni borbeni situaciji, zato pravila v jujutsu-ju niso bila potrebna. Ena izmed bistvenih razlik med judom in klasičnim jujutsu-jem so torej borbena pravila in judo randori. Tudi v klasičnem jujutsu-ju so sicer obstajale surove oblike randori-ja, vendar pa je Kano razvil pravila, ki so omogočala relativno varno prosto borbo (randori). Ravno zadovoljstvo, ki je izhajalo iz intenzivne borbe, ki ni bila nevarna za udeleženca, je ljudi navdušilo za judo. Kodokan judo randori se je hitro uveljavil kot zadovoljujoča oblika tekmovalne vadbe – športa (Hoare, 2009).

Kano je ves čas vzpodbujal uporabo pravil, a na koncu je bil prav Butokukai (združenje tradicionalnih jujutsu šol) tisti, ki je objavil prva pravila, namenjena tekmovanjem med različnimi jujutsu šolami, ki so bila organizirana vsako leto. To se je zgodilo leta 1899. Kljub temu da so različne šole poudarjale različne segmente jujutsu-ja, pa Butokukai ni želel različnih tekmovalnih različic, zato so se odločili za standardizirana pravila. Sprejeta pravila so v večini izhajala iz nenapisanih pravil, ki so jih na treningih in tekmovanjih upoštevali v Kodokan-u. Ta pravila je razvil Jigoro Kano, ki je bil znotraj Butokukai-ja tudi vodja odbora, ki je prva pravila sprejel. To naredi dejstvo, da je Butokukai pravila sprejel pred Kodokan-om, lažje razumljivo. Po Kanovi zaslugi se je torej jujutsu, ki je prej veljal za veščino, v kateri pravila ne obstajajo, začel približevati judu (Hoare, 2009).

Že eno leto po sprejetju standardiziranih pravil jujutsu-ja je Kodokan tudi uradno prevzel Butokukai-jeva pravila in jih vnesel v judo. Od trinajstih pravil jih je deset ostalo identičnih, tri pa so doživela manjše spremembe. Pravila, ki jih danes poznamo v tekmovalnem judu, so zelo podobna tistim, ki jih je Butokukai postavil leta 1899. Prva pravila so omogočala zmago nad nasprotnikom z metom ali s parternimi tehnikami. Za zmago sta bila potrebna dva ippona, ki ju je tekmovalec lahko osvojil na naslednje načine (Sluga, 2013):

1. z metom (nage waza) nasprotnika na hrbet,
2. s končnim prijemom (osae komi waza),
3. z vzvodom (kansetsu waza),
4. z davljenjem (shime waza).

Vzvodi na prste in gležnje so bili prepovedani. Prav tako v borbi ni bila dovoljena uporaba udarcev, ki so bili v klasičnem jujutsu-ju sicer najbolj uporabljen segment borbe. Jigoro Kano namreč ni želel uporabljati nevarnih tehnik, poleg tega pa udarci niso bili v skladu z njegovim idealom telesne vzgoje. Meti so morali biti izvedeni tako, da je tekmovalec padel na hrbet, saj je na ta način Kano želel zmanjšati možnosti za nastanek poškodb hrbtenice (Sluga, 2013).

V naslednjih letih so se Kodokan-ova pravila še velikokrat spremenila. Do druge svetovne vojne so s pravili juda upravljali izključno Japonci, po vojni pa se je povečal tudi zahodnjaški vpliv na judo in njegova pravila. Sčasoma so bili iz juda odpravljeni vsi vzvodi (razen vzvoda na komolec), pojavila so se bolj stroga pravila za prehod iz borbe stoje v parterno borbo,

prepovedane so bile vse tehnike, ki bi lahko povzročile poškodbe vratu ali hrbtenice, prepovedali so prijemanje nasprotnikovega obraza, genitalij itd. Po drugi svetovni vojni so se pojavile tudi težinske kategorije (Hoare, 2009).

Najbolj spektakularne sestavine med tekmovanjem, zakaj veliko ljudi daje prednost judu pred ostalimi športi, so (Rudaš, 2011):

- hitrost akcij,
- tehnična čistost,
- estetsko gibanje judoistov,
- triki judoistov za uporabo nasprotnikove sile,
- obvladovanje veščine.

Prve spremembe pravil so vključevale predvsem na varnost tekmovalcev, kasneje pa so bile spremembe pravil namenjene tudi popularizaciji in internacionalizaciji. Pravila juda se še danes spreminjajo, saj vodilni pri Mednarodni judo federaciji (IJF) ves čas iščejo nove načine, na katere bi šport bolj približali gledalcem.

3.2.4 Zapis sodniških pravil

V zgodnjih letih juda pred osnovanjem Mednarodne judo federacije (IJF) leta 1951 so na Japonskem na tekmovanjih sodili le imetniki visoke stopnje pasu v judu. Te so si pridobili z zmagami, kar je pomenilo visok nivo znanja borca. Ti veliki mojstri, nedvomno strokovnjaki, so po številnih letih študija sodili praktično brez intervencij obeh stranskih sodnikov. Da so dobili tako odgovornost in zaupanje, je veljalo za veliko čast. Oporekanj odločitvam v japonski skupnosti juda praktično ni bilo. Odločitve, ki so jih strokovnjaki ocenili za dvomljive, so bile večinoma označene za »nesrečne«. Borbe so se v tem času lahko končale neodločeno. Tako sta bila na primer leta 1948 na japonskem prvenstvu (angl. *All Japan Championships*) dva prvaka, nato pa so z žrebom določili končnega zmagovalca (Hargrave, 2003, v Vuković, 2007).

Od prvega japonskega prvenstva leta 1930 pa do leta 1948, ko so bila tudi prva tekmovanja v Evropi, ni bilo niti v angleškem niti v francoskem jeziku uradno zapisanih pravil. V modernem

času športa bi bile posamezne interpretacije prek meja Japonske težko dopustne, zato je nastala potreba po njihovi jasni definiciji, ki bi jo mednarodno sprejeli. Za prvo svetovno prvenstvo leta 1956, ki ga je organizirala Vse japonska judo zveza so veljala tekmovalna pravila Kodokan-a, ki so bila formulirana in zapisana leta 1948. Tako je nastal prvi uradni prevod in zapis pravil v angleškem jeziku (Hargrave, 2003, v Vuković, 2007).

Pravila so bila spremenjena in dopolnjena v letih 1951 in 1955 ter na koncu leta 1961, ko se je začel judo šport bliskovito razvijati po celem svetu. Leto pred tem, leta 1960, ko je v Parizu zasedal kongres IJF-a pred 3. svetovnim prvenstvom, je Evropska judo unija (EJU) sprejela končna pravila (Vuković, 2007).

Že leta 1964 je bilo na tokijskih olimpijskih igrah očitno, da je za prehod juda iz demonstracijskega športa v olimpijski šport moderne dobe, potrebno nadaljnje spreminjanje pravil. Čeprav je bilo takrat jasno olimpijsko priporočilo o primerni ureditvi težnostnih kategorij, so bila močna nasprotja tradicionalno usmerjenih strokovnjakov. Ti so bili prepričani, da judo ne bo preživel takšnih prelomov tradicije. Zaradi različnih vidikov problematike uvajanja novih pravil je prihajalo do odprte razprave med tradicionalno in moderno usmerjenimi zagovorniki. Posledica je znatno povečanje števila članic Mednarodne judo federacije (IJF) in njihova udeležba na tekmovanjih (Hargrave, 2003, v Vuković, 2007).

3.2.5 Razvoj sodniških pravil do leta 2000

Od japonskega prvenstva leta 1930 dalje lahko govorimo o pravilih borbe v judu. Borba je trajala toliko časa, dokler ni eden od tekmovalcev dosegel dveh ipponov. Dovoljeno je bilo podaljševati borbe za toliko časa, da je eden od tekmovalcev uspešno izvedel tehniko in dokazal svojo premoč nad nasprotnikom (Brousse in Matsumoto, 2002, str. 40).

Slika 6. Sojenje v 60-ih letih prejšnjega stoletja (osebni arhiv Jožeta Škrabe).

Slika 6 prikazuje sodnika (Niko Vrabl) na tatamiju v copatih, kar je bilo značilno le za to obdobje. Borca sta Jože Škraba (ŽTAK Ljubljana) in Anton Turk (ŽTAK Maribor).

Prva standardizirana (splošno uveljavljena) pravila so se pojavila v 30-ih letih prejšnjega stoletja, večje spremembe v smeri današnjih pravil pa so se pojavile po 2. svetovni vojni.

Takrat so spremembe sledile štirim osnovnim ciljem (Brousse in Matsumoto, 2002):

1. zagotoviti varnost tekmovalcem,
2. zagotoviti enake možnosti tekmovalcem,
3. ohraniti tradicije juda in značilnosti judo tehnik,
4. vzpodbujati napadalni judo.

3.2.5.1 Varnost tekmovalcev

Razlog, da je Jigoro Kano je odpravil nevarne tehnike jujutsu-ja, je bil v prizadevanju za varno vadbo juda. Prepovedal je izvajanje tveganih in nevarnih tehnik. Izvajanje vzvodov je dovolil le na komolčnem sklepu in ne več na prstih, zapestju, vratu, nogah. Sledila je prepoved tehnik, kot je do jime, kjer gre za stiskanje nasprotnikovega telesa ali glave z nogami v obliki škarij. Prepovedane so tudi tehnike, kot so kawazu gake (ovijanje noge), kani basami (škarjasti met), waki gatame z metanjem na blazino, izvajanje metov na glavo s »potapljanjem«. Tudi uporaba mosta za reševanje je bila na nek način kaznovana, saj se je za takšno reševanje začelo dosojati tekmovalne točke. Takšno reševanje se je pokazalo kot nevarno za poškodbe glave in vratu. Skrb za tekmovalce se je z leti večala. To se je kazalo v vse večjem varnostnem območju okoli borilnega prostora, elastični podlagi za tatami in številnih drugih izboljšavah (Brousse in Matsumoto, 2002).

3.2.5.2 Enake možnosti za oba tekmovalca

Prizadevanje za enake možnosti za oba tekmovalca se je najbolj pokazalo z določitvijo kategorij glede na težo tekmovalcev. Navajamo primer določitve kategorij, ko je judo postal olimpijski šport. Določili so kategorije do 68 kilogramov, do 80 kilogramov, nad 80 kilogramov in odprto kategorijo. Kasneje so dodali še dve kategoriji: do 63 kilogramov, do 70 kilogramov, do 80 kilogramov, do 93 kilogramov, nad 93 kilogramov in odprta kategorija. Leta 1979 so bili moški

tekmovalci razdeljeni na 8 kategorij (upoštevajoč tudi odprto kategorijo). Nazadnje pa so za moške sprejeli kategorije do 60 kilogramov, do 66 kilogramov, do 73 kilogramov, do 81 kilogramov, do 90 kilogramov, do 100 kilogramov, prek 100 kilogramov in odprta kategorija. Za ženske pa veljajo naslednje kategorije: do 48 kilogramov, do 52 kilogramov, do 57 kilogramov, do 63 kilogramov, do 70 kilogramov, do 78 kilogramov in prek 78 kilogramov. Razvoj kategorij glede na težo tekmovalcev je prizadevanje za večjo objektivnost in čim manjše razlike (vsaj po teži) med tekmovalci. Poleg teže tekmovalcev pa je prizadevanje za večje možnosti tekmovalcev tudi sistem dvojnega repesaža na tekmovanjih, ki dovoljuje poražencu iz prvega kola, po zmagah v repesažu zasesti tretje mesto. Naslednji primer je točkovanje izvedenih tehnik s točkami pod vrednostjo wazaari, torej z yuko in koka ter z uvedbo kazni, kot so shido in chui, kar je bilo sprejeto leta 1973 v Lozani. Od tega leta naprej je vloga stranskih sodnikov vse bolj pomembna, saj so dobili pravico nasprotovanja glavnemu sodniku v primeru očitnih napak in nestrinjanja z dosojenimi točkami. Prav tako je od tedaj v veljavi večinsko pravilo. Registratorji so postali sodobni, na njih tekmovalec lahko spremlja čas borbe kot tudi gledalci in seveda sodniki. Pred tem obdobjem pa si je glavni sodnik moral zapomniti vse akcije in izvedene tehnike in neredko se je zgodilo, da je prišlo do velikih napak pri sojenju. Poleg tega pa je pomemben dejavnik enakih možnosti tudi v pravilih, ki določajo velikost, material in dimenzije kimona (Brousse in Matsumoto, 2002).

3.2.5.3 Tradicija in tehnike

Pravila judo borbe imajo namen ohranjati tradicijo in tehniko juda. Zato so sestavni del teh pravil tudi pravila priklanjanja oz. pozdravljanja, ki predpisujejo priklon ob vsakem prihodu in odhodu s tekmovalne površine in ob začetku in koncu vsake borbe. Po pozdravu na robu borilnega prostora tekmovalec vstopi vanj na z znakom določeno mesto, tedaj oba tekmovalca istočasno pozdravita drug drugega in stopita korak naprej. Judoisti se morajo med borbo dosledno držati pravil judo borbe in upoštevati kodeks judoistične etike. Primer za to so tehnike prijemanja za noge in metanja. Pravila velevajo, da so takšne tehnike dovoljene le, če je učinek napada takojšen (danes prijem za nogi ni dovoljen v nobeni situaciji – opomba avtorja). Tekmovalci uporabljajo tudi nekatere »neortodoksne« tehnike. Vse bolj pogosto pa se dogaja, da takšne nove tehnike, s katerimi tekmovalci zmagujejo na velikih tekmovanjih,

tudi dobijo ime po njih. Neortodoksne tehnike so dovoljene, če izpolnjujejo kriterije za varno izvajanje tehnike in ne ogrožajo enega ali drugega tekmovalca (Brousse in Matsumoto, 2002).

3.2.5.4 Dinamični judo

Da bi judo bil čim bolj dinamičen in da bi tekmovalci izvedli čim več tehnike, so najprej skrajšali čas borbe, da bi povečali intenziteto prizadevanj tekmovalcev. Dvajset minutno finale z nekaj podaljški v tridesetih letih prejšnjega stoletja ni bila nobena posebnost. Nato so tekmovalce skrajšali na deset minut in na koncu na pet minut dejanskega časa borbe za moške tekmovalce. Določitev prepovedanih akcij, kot je npr. zapuščanje borilnega prostora, obrambna drža, neustrezno prijetje za kimono, lažno napadanje, pasivnost, bežanje na rdeči rob oz. opozorilno površino (danes rdečega roba, opozorilne površine, ni več – opomba avtorja). Takšne in podobne akcije so imenovane negativni judo, ki meče slabo luč na judo in jih sodniki morajo dosledno kaznovati. Objava rezultatov na regulatorju ima namen, da tekmovalca obvesti o rezultatu in da preprečuje neborbenost. Sodniška komisija pri Mednarodni judo federaciji si prizadeva, da bi pravila judo borbe bila razumljiva tako za judoiste kot za druge gledalce tega atraktivnega športa. Ena izmed novjših sprememb pa je tudi uvedba modrih kimon, da lažje razlikujemo tekmovalce. Ko je Kano ustanavljal judo, je imel v mislih tudi kulturne, gospodarske in druge spremembe tistega časa ter možnosti za umestitev juda v obstoječo družbeno okolje. Tudi današnja pravila judo borbe kažejo na podobno prizadevanje sodniške komisije pri Mednarodni judo federaciji. Inovacije so v tesni zvezi z internacionalizacijo in rastjo juda, izboljšavami pri treningu, političnimi in gospodarskimi spremembami. Vse to pa člani komisije upoštevajo tudi pri spreminjanju juda in judoistične kulture, seveda pa v tesni zvezi z zgodovinskimi okoliščinami in tradicijo (Brousse in Matsumoto, 2002).

3.2.6 Razvoj sodniških pravil po letu 2000

Pravila se spreminjajo tudi v današnjih časih in te spremembe v veliki meri sledijo podobnim ciljem in načelom kot v preteklosti. Vendar pa današnja komercializacija in globalizacija silita

Mednarodno judo federacijo (IJF), da sledi modernim trendom, ki se dandanes pojavljajo v vseh segmentih življenja.

Poleg štirih glavnih faktorjev, ki vplivajo na spreminjanje tekmovalnih pravil, kateri so bili opisani v prejšnjem poglavju, so se začeli pojavljati še novi, ki so posledica sprememb vrednot in delovanja družbe. Faktorji, ki danes najbolj vplivajo na spremembe sodniških pravil v judu, so:

1. vpliv medijev in komercializacija športa,
2. težnje k večji atraktivnosti judo tekmovanj,
3. razvoj tehnologije in športne opreme,
4. starost in sposobnosti tekmovalcev na različnih nivojih tekmovanj.

3.2.6.1 Vpliv medijev in komercializacija športa

Danes je preživetje športa (vsaj v smislu vrhunškega športa) v veliki meri odvisno od količine denarja in od števila ter moči sponzorjev. Vrhunski šport, v katerem prvaki ne dobivajo denarnih nagrad in v katerega države in sponzorji ne vlagajo denarja, praktično ni več mogoč. Na to, kam bodo sponzorji vlagali denar, pa v veliki meri vplivajo mediji – v današnjem času televizija in internetni mediji.

V judu ima tradicija veliko vlogo, vendar pa se je morala Mednarodna judo federacija (IJF) soočiti z neizbežnim in dovoliti določene spremembe sodniških pravil, ki so naredile judo privlačnejši za televizijo in lažje razumljiv za televizijske gledalce. Na splošno pa si prizadeva, da bi bila pravila gledalcem lažje razumljiva.

Najbolj boleča (vsaj za Japonce in ostale tradicionaliste v judu) je bila uvedba modrih kimon, česar se je Mednarodna judo federacija dolgo otepala (predlog je bil dvakrat zavržen – leta 1989 in 1993, končno sprejet pa v letu 1997). Modre kimone namreč omogočajo boljšo ločljivost med tekmovalci in s tem lažje spremljanje tekmovanj prek televizijskih oziroma internetnih zaslonov.

Bela barva na Japonskem simbolizira čistost, higiena pa je v judu zelo pomembna. Je predmet vzgoje v procesu vadbe, njeno poznavanje je temeljno tudi v izpitnem sistemu za napredovanje v višje pasove. Zato se kate izvajajo izključno v belih kimonah in tudi vstop v Kodokan inštitut, ki velja za dojo z najstrožjim hišnim redom, je dovoljen le v čisti beli kimoni. Kakšen poseg v tradicijo ima uvedba modre kimone, kažejo tekmovanja na Japonskem, ki še vedno ohranjajo predpis bele kimone. Za razlikovanje obeh tekmovalcev uporabljajo staro pravilo nošenja rdečega pasu za prvo poklicanega in nošenja belega pasu za drugo poklicanega tekmovalca na tekmovanju (Vuković, 2007).

3.2.6.2 Težnje k večji atraktivnosti judo tekmovanj

Večjo atraktivnost tekmovanj se poskuša doseči na več načinov:

- skrajšanje tekmovalnega časa in časa končnega prijema,
- omejevanje nepotrebne zdravniške pomoči,
- vzpodbujati tekmovalce k napadalnemu judu – dosledno kaznovanje neborbenosti oziroma lažne aktivnosti.

V preteklosti se je tekmovalni čas že bistveno skrajšal, tako da borba v moški konkurenci traja 5 minut, v ženski pa 4. Ta čas se krajša predvsem zato, da se dviguje nivo borbenosti. Drugi čas, ki se skrajšuje, je čas trajanja končnega prijema. Z začetnih 30 sekund za dosego ippona in vmesnega zmanjšanja na 25 sekund, je sedaj za dosego ippona dovolj 20 sekund. To skrajšanje je posledica podrobne analize tekmovanj, ki je pokazala, da se po pretečenih 15 sekundah redko kdo reši iz končnega prijema, zato je nesmiselno podaljševati borbo, ki je v tem delu nezanimiva za gledalce.

Velika težava pri izgubi časa in podaljševanju tekmovanj so tudi prekinitve med posameznimi borbami. Vzroki za daljše prekinitve so trije, in sicer:

- popravljanje kimone in zavezovanje pasu,
- poškodbe oziroma zdravniška pomoč,
- predolgo pregledovanje video sistema, ki ga uporabljajo sodniki v primeru kompleksnejših situacij (care system).

V prvem primeru je čas, ki je potreben za popraviljanje kimone in zavezovanje pasu, težje skrajšati, vendar pa lahko sodnik tekmovalca, ki zavlačuje, kaznuje.

Drugi primer je kompleksnejši. V primeru hujših poškodb je stvar jasna, saj tekmovalec ne more nadaljevati borbe in je vloga zdravnika, da to ugotovi in da primerno oskrbi poškodbo. Zaželeno je, da se tekmovalca čim prej premakne z borilne površine in se mu zdravniško pomoč nudi ob blazini oziroma predelu dvorane, kjer je več miru. Večji problem so manjše poškodbe (krvavitve, zlomljeni nohti). V tem primeru glavni sodnik pospremi poškodovanega tekmovalca do roba blazine, kjer mu zdravnik v najkrajšem možnem času zaustavi krvavitev ali zalepi prst, na katerem se je zlomil noht. Spremembe, ki so jih pravila v preteklosti že doživela, so:

- zmanjšanje zdravniških pregledov na dva pregleda za posamezno poškodbo,
- pregled zdravnika je dovoljen samo takrat, ko glavni sodnik oceni, da je to potrebno (ti primeri so: zaustavitev krvavenja, zlomljeni nohti, padci na glavo, druge hujše poškodbe),
- v kolikor poškodovani tekmovalec zahteva sodniško oskrbo, le-ta borbo avtomatično izgubi (kiken gachi).

V tretjem primeru je najpogostejša težava neprimerna strojna oprema, ki jo zagotovi organizator, občasno pa tudi nastavitve programske opreme, ki otežujejo hiter ponoven pregled situacije. Te težave se odpravljajo z izobraževanjem sodnikov o uporabi video nadzora, izboljševanjem programov, postavitvijo več kamer, da je pokritih več zornih kotov ter uporabo boljše računalniške opreme.

V želji, da judo ostane atraktiven in zanimiv, je potrebno čim bolj omejiti defenzivni judo in pretirano taktiziranje. Načini za doseg te ciljev so:

- relativno hitro nekaznovanje neaktivnosti (30–45 sekund),
- takojšnje kaznovanje, v kolikor tekmovalca z obema rokama ne vzpostavita prijema za kimono,
- takojšnje kaznovanje neortodoksne prijema za kimono, v kolikor tekmovalec, ki drži ta prijem, takoj ne začne z izvajanjem tehnike.

3.2.6.3 Razvoj tehnologije in športne opreme

V sodobnem športu ima razvoj tehnologije materialov pomemben vpliv na rezultate v športu. Ta vpliv je očitnejši v športih, kjer je opreme veliko oz. je za izdelavo opreme potrebna visoka tehnologija. Taki športi so npr. avtomobilizem, jadranje in smučanje. Je pa izbira materialov v zadnjem obdobju postala zelo pomembna v vseh športih. V plavanju je bilo tako že kar nekaj različnih materialov za kopalke, ki so jih prepovedali. Podobne primere poznamo tudi pri smučarskih skokih in atletiki.

V judu je prvo kimono (judogi) kreiral Jigoro Kano in naslednjih 120 let sta ostala osnova in material v grobem enaka. Od leta 2000 dalje pa so se dolžine in debeline kimon začele tako spreminjati, da je morala Mednarodna judo federacija (IJF) s strožimi pravili to omejiti.

V osemdesetih letih so bila pravila, ki so se nanašala na kimone, sledeča:

- zgornji del je moral biti bele barve, iz bombaža in dovolj dolg, da je pokrival boke tudi, ko je bil zategnjen s pasom,
- rokavi so morali biti dovolj dolgi, prek polovice podlahti, in široki 3–5 centimetrov od spodnjega roba rokava do roke,
- tudi hlače so morale biti bele, iz bombaža in dovolj dolge, prek polovice meč, skoraj do gležnjev,
- razmak med hlačnico in najširšim delom noge je moral biti 5–8 centimetrov.

Danes veljajo druga pravila:

- material za izdelavo kimon mora biti bombaž oz. mešanica bombaža in umetnih vlaken,
- gramatura tkanine je točno določena – 750g/cm²,
- prvo poklicani tekmovalec nosi belo kimono, drugo poklicani pa modro,
- zgornji del kimone mora biti dovolj dolg, da ob zavezanemu pasu pokrije zadnjico,
- širina kimone mora biti takšna, da se le-ta v višini spodnjega dela prsnega koša prekriva vsaj za 20 centimetrov,
- rokava morata segati do zapestja in biti odmaknjena od roke vsaj 10 centimetrov, obenem pa se mora ta širina rokava ohranjati po celi dolžini roke,

- hlače morajo segati do gležnjev in biti v predelu kolena oddaljene od noge med 10 in 15 centimetri,
- točno je določena pozicija vseh našitkov (sponzorskih, državnih).

Poleg določil, ki se nanašajo na kimone, so se spremenila tudi pravila, ki določajo ostalo opremo na in ob tekmovalnem prostoru – predvsem uveljavitev video nadzora z vsaj 1 kamero (posledično stranskih sodnikov ni več na blazini, temveč sedita za mizo z video nadzorom – care sistemom in komunicirata z glavnim sodnikom s pomočjo enosmerne radio veze).

3.2.6.4 Starost in sposobnosti tekmovalcev na različnih nivojih tekmovanj

Dosedanji opis sprememb tekmovalnih pravil se je nanašal predvsem na vrhunski judo. Ta pravila določa Mednarodna judo federacija (IJF) in veljajo na olimpijskih igrah, svetovnih prvenstvih, grand slam-ih, grand prix-jih ter kontinentalnih tekmovanjih in na večini nacionalnih prvenstev v starostnih kategorijah kadetov, mladincev, mlajših članov in članov.

Na nižjih rangih tekmovanj pa odločitev o tekmovalnih pravilih prepustijo nacionalnim zvezam oziroma organizatorjem tekmovanj. Na tem nivoju tekmovanj mora tisti, ki postavlja pravila, upoštevati tudi starost in sposobnosti nastopajočih. Najboljši primer so prilagojena tekmovanja na otroških tekmovanjih, se pa te prilagoditve razlikujejo v posameznih državah. V glavnem se navezujejo na čas borbe, ki je krajši, in omejitev oziroma prepoved izvajanja določenih tehnik.

Razlogi za uvedbo tovrstnih pravil so:

- zagotavljanje varnosti,
- izničiti razlike med močnejšimi (fiziološko zrelejšimi) in šibkejšimi tekmovalci,
- spodbujanje tekmovalcev k izvajanju različnih tehnik iz klasičnega prijema za kimono, kar je zelo pomembno za nadaljnje učenje in kasnejši kvaliteten trening tekmovalnega juda.

Razlogi za spreminjanje tekmovalnih pravil pri otrocih se torej razlikujejo od razlogov za spreminjanje pravil v vrhunskem športu. To je povsem logično, saj so tudi razlogi za ukvarjanje z judom razlikujejo.

3.2.7 Kronološki pregled sprememb sodniških pravil

Zaradi boljše preglednosti in lažjega razumevanja razvoja sodniških pravil po 2. svetovni vojni, ko se je judo začel širiti po vsem svetu, je ta kronologija predstavljena v dveh obdobjih.

Slika 7. Sodniška odločitev o zmagovalcu (osebni arhiv Jožeta Škrabe).

Slika 7 prikazuje proglasitev zmagovalca v letih 1953–1954. Zmagovalec Darko Kunšič (ŽTAK Ljubljana), poraženec Peter Zidarič (AJK Olimpija), sodnik Ljubljančan Bojan Gogala.

3.2.7.1 Kronološki pregled od leta 1950 do leta 1981

Prvo obdobje, ki je predstavljeno v Tabeli 1, je obdobje od začetka svetovne širitve juda, do leta 1981, ko je prva ženska postala mednarodna sodnica. Sprememb je bilo veliko, saj je tudi obdobje dolgo. V tem času je judo postal olimpijski šport (Slika 8), v večjem številu pa so se vanj začele vključevati tudi ženske.

Slika 8. Priložnostna znamka Tokio 1964 (Spletni muzej poletnih olimpijskih iger).

Največjo reakcijo so izzvale spremembe, ki so bile sprejete leta 1974:

- **Uvedba vmesnih tehničnih točk yuko in koka ter vmesnih kazni shido in chui.** Pred temi spremembami so si morali sodniki pred proglasitvijo zmagovalca zapomniti vse akcije in točke tekom cele borbe. Spremembam so močno nasprotovali takratni strokovnjaki zaradi prepričanja, da pri tekmovalcih ne bo več prizadevanja končanja borbe s polnim ippon–om. Kakorkoli IJF statistika kaže, da se je število zmag z ippon–om po uvedbi vmesnih točk povečalo. Seveda pa je temu razlog tudi napredek telesnih zmogljivosti in tehničnega znanja vodilnih tekmovalcev. Kazni za neaktivnost, kot sta shido in chui, sta spodbudila tekmovalce k aktivni in napadalni borbi. Tako nadaljevanje k aktivnemu judu je bilo deležno odobravanja pri vseh.
- **Večja pristojnost stranskih sodnikov.** V primeru, da sta oba istega mnenja, in je le–to drugačno od mnenja glavnega sodnika, njegovo odločitev spremenita.
- **Preklic pravila, da sodnik povleče oba tekmovalca, ki sta v položaju končnega prijema, od roba borilnega prostora nazaj na sredino.** Tako dejanje sodnika je bilo vedno zabavno, saj se je pogosto izkazalo, da ni bil kos nalogi, zaradi pomanjkanja telesne moči, tudi če sta mu pomagala stranska sodnika. Med drugim je bil to tudi argument, zakaj ne more soditi ženska.

Tabela 1

Kronološki pregled sprememb sodniških pravil med leti 1950 in 1979 (Hargrave, 2003, v Vuković, 2007)

leto	vrsta spremembe sodniških pravil
1950–ta	Prepoved izvajana vzvodov na vrat in noge.
1960–ta	Standardizacija sodniškega izrazoslovja v japonščini. Standardizacija sodniške uniforme – obleko s kravato namesto kimone.
1965	Uvedba treh težnostnih kategorij poleg odprte kategorije.
1967	Uvedba petih težnostnih kategorij poleg odprte kategorije. Za hajime – začetek borbe se opusti gesta z roko. Opustitev priklona tekmovalcev sodnikom pred in po borbi.
1972	Uvedba meter širokega rdečega opozorilnega roba in 2,5 metra široke zaščitne površine. Uvedba registratorja rezultata za pregled točk in kazni sodniških odločitev.
1974	Uvedba vmesnih tehničnih točk yuko in koka ter vmesnih kazni shido in chui. Preklic pravila, da sodnik povleče oba tekmovalca, ki sta v položaju končnega prijema, od roba borilnega prostora nazaj na sredino. Čas trajanja borbe se poveča iz šestih minut na osem minut, za polfinalne in finalne borbe pa na deset minut. V primeru neodločenega rezultata, je tekmovalec z manjšim številom kazni proglašen za zmagovalca.
1975	Ukinitvev klečanja ob izrekanju kazni keikoku (preveč poniževalno do tekmovalca) in med urejanjem kimone.
1976	Navodila za kazni so bolj precizno definirana – standardizacija kaznovanja za nedovoljena dejanja. Reševanje tekmovalca med padanjem v most se točkuje z višjo tehnično točko nasprotniku – potencialna nevarnost za poškodbo vratu in glave. Ob prehodu iz parterja v stoječi položaj se borba prekine. Ukinitvev sodniškega glasovnega ukaza jikan za zaustavitev časa borbe.
1978	Izvedba meta na način, da se izvajalec »potopi« z glavo v blazino se kaznuje z diskvalifikacijo (hansoku make) – potencialna nevarnost za poškodbo glave, vratu in hrbtenice. Omejitev sodniške pomoči tekmovalcu na največ 5 minut za oskrbo poškodbe. Opusti se pravilo, da je v primeru neodločenega rezultata, tekmovalec z manjšim številom kazni proglašen za zmagovalca. Ponovno se uvede sodniško glasovanje (hantei).
1979	Uvedba sedmih težnostnih kategorij poleg odprte kategorije. Uvedba kontrole kimon pred posameznim nastopom tekmovalca. Uvedba pravila o spenjanju dolgih las. Predpisana je točna barva majic za tekmovalke.

3.2.7.2 Kronološki pregled od leta 1982 do leta 2015

V Tabeli 2 so navedene bistvene spremembe sodniških pravil po že izvedenih prvih svetovnih prvenstvih tako za moške kot za ženske. To obdobje so zaznamovale spremembe, ki so bile uvedene zaradi razvoja tehnologij, profesionalizacije športa, televizijskih prenosov.

Tabela 2

Kronološki pregled sprememb sodniških pravil med leti 1981 in 2015

leto	vrsta spremembe sodniških pravil
1997	Uvedba modre in bele kimone zaradi boljše prepoznavnosti in televizije. Prvo klicani tekmovalci ima modro kimono, drugo klicani pa belo.
2003	Uvedba podaljška borbe v primeru neodločenega rezultata po koncu rednega dela borbe – akcija za zlato točko (golden score) s časovno omejitvijo trajanja podaljška. Če je rezultat tudi po temu času neodločen, sledi sodniška odločitev – hantei.
2006	Zmanjšanje vrste kazni na dve vrsti: lažje kršitve (shido) in težje kršitve (hansoku make).
2007	Odstranitev pasu opozorilne površine, tako da je tekmovalni prostor sedaj razdeljen na dva dela – borilno površino (8x8m do 10x10m) ter zaščitno površino v širini vsaj 3 metre.
2008	Ukinitev najmanjše tehnične točke (koka).
2010	Omejitev izvajanja tehnik s prijemom za noge; nasprotnik lahko prime nogo le če izvaja proti met. Vsi direktni prijemi za nogo so prepovedani. Prvič se na svetovnem prvenstvu uporabi video nadzor – care system kot pomoč sodnikom.
2011	Sprememba pravila o modri in beli kimoni – prvo klicani tekmovalci imata belo kimono, drugo klicani pa modro (bela kimona je tradicionalna, prvo klicani tekmovalci so po navadi najboljši tekmovalci, ki so postavljeni kot nosilci).
2013	Z blazine se umakne stranska sodnika; sedaj sedita za mizo z video nadzorom ob blazini in sta z glavnim sodnikom povezana z enosmerno radio vezo. Prepoved izvedbe vseh tehnik s prijemom za noge v stoječem položaju v vseh situacijah. Ukinitev sodniške odločitve (hantei), podaljšek borbe je časovno neomejen.

Pravila na eni strani ohranjajo tradicijo, kot je priklanjanje, na drugi strani pa dopuščajo inovativnost in kreativnost tekmovalcev v prikazovanju novih tehnik metov. Tekmovalce pred vsako borbo in po njej obvezujeta priklon pred borilnim prostorom in sinhroni priklon nasprotnikov na označenem mestu v borilnem prostoru. Tekmovalcem pa je tekom borbe dopuščeno, da izražajo svojo kreativnost, vendar v okviru tehnik juda. Tak primer so t. i. imenovane »neortodoksne« tehnike, ki so prepoznane kot legalne tehnike metov, če so

izvedene s popolno kontrolo in s principi juda. Med tekmovalci in trenerji se navadno take tehnike metov poimenujejo po tekmovalcu, ki jo je razvil (IJF, 2003, v Vuković, 2007, str. 14).

Ko je Kano ustanavljal judo, je imel v mislih tudi kulturne, gospodarske in druge spremembe tistega časa ter možnosti za umestitev juda v obstoječo družbeno okolje. Tudi današnja pravila judo borbe kažejo na podobno prizadevanje sodniške komisije pri Mednarodni judo federaciji. Inovacije so v tesni zvezi z internacionalizacijo in rastjo juda, izboljšavami pri treningu, političnimi in gospodarskimi spremembami. Vse to pa člani komisije upoštevajo tudi pri spreminjanju juda in judoistične kulture, seveda pa v tesni zvezi z zgodovinskimi okoliščinami in tradicijo (Brousse in Matsumoto, 2002).

3.3 Kako postati sodnik v judu

Soditi na najvišji ravni, na mednarodnih tekmovanjih, je umetnost, ki terja od sodnikov veliko let vaje in usposabljanja. Doseganje najvišje ravni sojenja pomeni, da je tak sodnik sposoben razumeti in »občutiti tekmovalce«. To pomeni sodnikovo duševno in duhovno dozorevanje, dejavnost v času celotne borbe, dobro poznavanje najnovejših tehnik in pravi položaj ob vsakem času, jasne misli in pravilne odločitve (Meško, 1999).

Sodnik bi se tekmovanja moral udeležiti na enak način kot tekmovalec (Meško, 1999). To pomeni, da bi moral poskrbeti za ustrezno formo, pripravljenost, počitek, da bi se v trenutkih, ko kroji usodo tekmovalcev, čim bolje odzival, bil umirjen in odločen.

Tako kot si tekmovalec prizadeva napredovati v judu, da bi postal prvak, si mora tudi sodnik prizadevati za višjo kakovost svojega sojenja. V primerjavi s tekmovalci med sodniki ne sme biti tekmovalnosti med sojenjem in vsak tak poskus je treba preprečiti. Dosežke se meri z doseganjem ciljev, ki si jih vsak sodnik zastavi sam, in s kolegijsko kritiko sojenja posameznega sodnika (Meško, 1999).

3.3.1 Državni nivo

Nacionalni sodnik lahko postane vsak, ki izpolnjuje pogoje za pristop k izpitu za judo sodnika, katere predpišejo nacionalne judo zveze. V Sloveniji te pogoje določa Pravilnik o delu sodniške komisije, izpitih za sodnike in napredovanju sodnikov Judo zveze Slovenije (E. Pozvek, osebna komunikacija, 4. 3. 2015). Omenjen pravilnik določa tudi pogoje za napredovanje v licenci.

V Sloveniji imamo nacionalne sodnike razdeljene v tri skupine, in sicer:

- nacionalni sodnik A,
- nacionalni sodnik B,
- nacionalni sodnik C.

3.3.1.1 Izpiti za nacionalne sodnike

Nacionalni sodnik C

Izpit za nove sodnike (nacionalni sodnik C) se praviloma izvede najmanj enkrat letno, vendar ne v času državnih prvenstev v kateri koli starostni kategoriji. Izpit poteka pred enim članom Sodniške komisije Judo zveze Slovenije. Kriteriji za pristop k izpitu, ki jih mora izpolnjevati posamezen kandidat za C licenco, ki je prva:

- starost: največ 52 let,
- nosilec najmanj rjavega pasu (1. kyu),
- mora biti aktiven član in mora imeti urejeno registracijo pri Judo zvezi Slovenije,
- nominacija kandidatovega kluba.

Nacionalni sodnik B

Izpit za nacionalnega sodnika B poteka pred dvema članoma Sodniške komisije Judo zveze Slovenije. Kriteriji za pristop k izpitu, ki jih mora izpolnjevati posamezen kandidat:

- starost: največ 52 let,
- nacionalni sodnik C vsaj 4 leta,
- nosilec najmanj mojstrskega pasu 1. DAN,
- mora biti aktiven član in mora imeti urejeno registracijo pri Judo zvezi Slovenije,
- nominacija kandidatovega kluba.

Nacionalni sodnik A

Izpit za nacionalnega sodnika A poteka pred celotno Sodniško komisijo Judo zveze Slovenije (trije člani). Kriteriji za pristop k izpitu, ki jih mora izpolnjevati posamezen kandidat:

- starost: največ 56 let,
- nacionalni sodnik B vsaj 4 leta,
- nosilec najmanj mojstrskega pasu 2. DAN,
- mora biti aktiven član in mora imeti urejeno registracijo pri Judo zvezi Slovenije,
- nominacija kandidatovega kluba.

Kandidat lahko izjemoma zaprosi Sodniško komisijo Judo zveze Slovenije za predčasno opravljanje izpita za višjo licenco, vendar pa ne prej kot eno leto po zadnjem uspešno opravljenem izpitu.

Kandidat opravi izpit za posamezno licenco, če pokaže dobro poznavanje sodniških pravil Mednarodne judo federacije (IJF), etičnega kodeksa IJF in priročnika za sodnike IJF. Izpit se opravlja tako pisno (teoretični del – le za C licenco) kot na blazini – sojenje na tekmovanju (praktični del).

3.3.1.2 Podaljševanje licence za nacionalne sodnike

Po podelitvi licence morajo sodniki JAKZS biti dejavni in kompetentni, da bi lahko potrdili podeljeno licenco. Uspešno opravljen izpit za katerokoli nacionalno licenco velja 4 leta. Sodnik

lahko komisijo zaprosi za predčasno opravljanje izpita za višjo licenco, vendar šele po enem letu od zadnjega uspešno opravljenega izpita.

Ocenjevanje sodnikov praviloma poteka na državnih prvenstvih in uradnih tekmovanjih JAJKZS, katerih se mora udeleževati vsaj en član sodniške komisije, ki ocenjuje delo sodnikov in njihovo kompetentnost. V primeru, da sodnik na tekmovanju ne pokaže kompetentnosti za sojenje, primer obravnava sodniška komisija, ki lahko sodnika razvrsti v nižjo kategorijo. Obrazložitev za takšno odločitev sodniška komisija posreduje sodniku v pisni obliki.

Sodniška komisija sodnikom, ki ne potrdijo licence, določi nov datum opravljanja izpita. Sodniška komisija pojmuje odsotnost od izpita enako kot neuspešno opravljanje izpita.

Sodniki, ki se izpita ne udeležijo ali ga ne opravijo, smejo soditi na nacionalnih tekmovanjih šele po uspešno opravljenem izpitu oz. ob ponovno potrjeni licenci.

3.3.2 Mednarodni nivo

Pogoje za mednarodnega sodnika je določila Mednarodna judo federacija (IJF).

Sodniki so na mednarodnem nivoju razdeljeni v dve licenci, in sicer:

- kontinentalni sodnik – continental referee,
- mednarodni sodnik – international referee.

V Sloveniji imamo skozi zgodovino kar nekaj mednarodnih sodnikov, in sicer:

mednarodni sodniki v času Jugoslavije:

- Stane Iršič – kontinentalni sodnik
- Marjan Ocvirk – kontinentalni sodnik
- Anton Štrumbelj – kontinentalni sodnik

mednarodni sodniki v Sloveniji po letu 1991:

- Miran Babnik – kontinentalni sodnik
- Gorazd Meško – kontinentalni sodnik
- Emil Pozvek – mednarodni sodnik
- Franc Očko – mednarodni sodnik – dvakratni olimpijski sodnik (2008, 2012) in član sodniške komisije Evropske judo unije (EJU) od leta 2013
- Sašo Šindič – mednarodni sodnik
- Nuša Lampe – mednarodni sodnik
- Gregor Rankel – kontinentalni sodnik

3.3.2.1 Mednarodni sodniki

Kandidate za mednarodne judo sodnike imenujejo nacionalne judo zveze po tem, ko njihove sodniške komisije preverijo, ali kandidat izpolnjuje pogoje za pristop k izpitu in ali je njegovo delo dovolj kvalitetno, da se udeleži izpita za mednarodnega sodnika. Pogoji za obe stopnji mednarodnih sodnikov so (European judo union, 2015):

Kontinentalna licenca:

EJU bo organizirala izpit enkrat letno. Vsaka nacionalna zveza, ki je članica EJU, lahko za izpit nominira največ 2 kandidata. V kolikor kandidirata dva, mora biti vsaj ena kandidatka.

Kriteriji za pristop k izpitu, ki jih mora izpolnjevati posamezen kandidat:

- starost: od 25 do 50 let,
- minimalno 7 let izkušenj v judu,
- nosilec najvišje nacionalne sodniške licence vsaj 4 leta,
- aktivno sojenje na državnem in regionalnem (države v regiji) nivoju,
- nominacija s strani kandidatove nacionalne judo zveze,
- dovoljenje nacionalne judo zveze države, katere državljan je kandidat za pristop k izpitu,
- nosilec mojstrskega pasu 2. DAN (minimalno),
- sposobnost komuniciranja v angleškem jeziku,
- plačilo izpitne takse v višini 400 €.

Zgoraj napisana pravila ne veljajo v celoti za nekdanje vrhunske tekmovalce (nosilci medalj z mednarodnih tekmovanj – tekmovanja organizirana pod okriljem IJF), ki bi želeli postati sodniki po končani tekmovalni karieri.

Mednarodna licenca:

Vsako drugo leto je v Evropi organiziran izpit za mednarodno licenco, na katerem je največ 10 kandidatov iz EJU.

Kriteriji za pristop k izpitu, ki jih mora izpolnjevati posamezen kandidat:

- nacionalne judo zveze predlagajo svoje kontinentalne sodnike (le en kandidat na posamezno zvezo), EJU sodniška komisija pa izbere kandidate, ki lahko pristopijo k izpitu,
- starost: od 29 do 55 let,
- minimalno 15 let izkušenj v judu,
- nosilec kontinentalne sodniške licence vsaj 4 leta,
- aktivno sojenje na državnem in kontinentalnem nivoju,
- nominacija kandidatove nacionalne judo zveze,
- dovoljenje nacionalne judo zveze države, katere državljan je kandidat za pristop k izpitu,
- nosilec mojstrskega pasu 3. DAN (minimalno),
- sposobnost komuniciranja v angleškem jeziku,
- plačilo izpitne takse v višini 250 \$.

Kandidat, ki izpita ne opravi dvakrat, ne more pristopiti k izpitu še tretjič – to velja tako za kontinentalni kot za mednarodni nivo.

Kontinentalne zveze lahko organizirajo izpit za mednarodno licenco vsako drugo leto; lahko pa kontinentalne zveze pošljejo največ 3 svoje kandidate na izpit k drugi kontinentalni zvezi.

Kandidate predlaga njihova državna judo zveza, izbere pa jih EJU Sodniška komisija.

3.3.2.2 Posebna pravila za nekdanje vrhunske tekmovalce

Nacionalne in kontinentalne zveze spodbujajo bivše vrhunske športnike, da ostanejo v judu kot sodniki in z možnostjo, da postanejo mednarodni sodniki. Ti bivši vrhunski športniki so nosilci medalj z največjih mednarodnih tekmovanj (evropska in svetovna prvenstva ter olimpijske igre) in imajo željo postati sodniki. Izobraževalni program je zasnovan tako, da omogoča hitrejše napredovanje v licencah, več sojenja in s tem hitrejše pridobivanje sodniških izkušenj.

3.4 Ženske v sojenju

Žensk med judo sodniki je malo – tako na nacionalnih ravneh kot na mednarodni ravni. Šele leta 1974 so odpravili sodniško pravilo, da sodnik povleče oba tekmovalca, ki sta v položaju končnega prijema, od roba borilnega prostora nazaj na sredino borilne površine. Tako dejanje sodnika je bilo vedno zabavno, saj se je pogosto izkazalo, da ni bil kos nalogi, zaradi pomanjkanja telesne moči, tudi če sta pomagala stranska sodnika. Med drugim je bil to tudi argument, zakaj ne more soditi ženska. Tako da prve ženske sodnice srečamo po letu 1974.

Na mednarodnem nivoju je bila prva sodnica Clare Hargrave iz Nove Zelandije, ki je leta 1981 na 4. azijskih igrah uspešno opravila izpit kontinentalno sodnico. Prvič je sodila na svetovnem prvenstvu za ženske že leto kasneje v Parizu. Bila je pa tudi prva ženska, ki je sodila moško borbo na svetovnem prvenstvu. To se je zgodilo leta 1987 v Essnu v Nemčiji.

Od takrat dalje se Mednarodna judo federacija (IJF) zelo trudi, da bi v sodniške vrste pritegnila kar največ žensk, zato so leta 1998 v Berlinu začeli z organizacijo posebnih mednarodnih sodniških seminarjev samo za ženske, kateri se odvijajo še danes.

Slika 9. Sojenje na velikem tekmovanju (Evropska judo unija, 2014).

Slika 9 prikazuje sodnico Nušo Lampe med sojenjem na tekmovanju European Open v Sofiji leta 2014.

V Sloveniji smo imeli in imamo malo ženskih sodnic, vendar se nacionalna sodniška komisija zelo trudi pri vključevanju predstavnic nežnejšega spola v sodniške vrste. Da je delo komisije uspešno in kvalitetno, dokazuje Nuša Lampe, ki ima najvišjo mednarodno sodniško licenco, in pa lepo število novih nacionalnih sodnic.

3.5 Etični kodeks sodnikov

Sodnike zavezujejo določila etičnega kodeksa Mednarodne judo federacije (IJF). Ta etični kodeks predpisuje pravila obnašanja sodnika na vseh področjih.

Etični kodeks (Meško, 1999):

- Mednarodni sodniki so **predstavniki** Mednarodne judo federacije (IJF) in sodniške komisije pri Mednarodni judo federaciji. Ves čas, na tekmovalnem in izven tekmovalnega prostora, se morajo sodniki obnašati vzorno.

- Sodnik je usposobljen **profesionalec**. Je urejen, svoje naloge opravlja v dogovorjenem času, udeležuje se sestankov in opravlja različne naloge in je pripravljen prisostvovati tekmovanju do zadnje borbe.
- Sodnik je **dolžan** seznanjati se z najnovejšimi protokoli in sodniškimi pravili Mednarodne judo federacije, z njihovimi najnovejšimi spremembami ter interpretacijami.
- Poštenost sodnika je brezpogojna. Med tekmovanjem se mora izogibati kakršnim koli konfliktom. Sodniki med tekmovanjem sedijo v predvidenem delu prostora in se morajo izogibati pogovorom s tekmovalci in trenerji.
- Sodnik je **odgovoren** za zaščito in vzdrževanje duha juda s poštenimi in nepristranskimi odločitvami. Da bi se izognil pristranskosti, mora zavrniti naloge trenerja ali vodje ekipe, ki se udeležuje istega tekmovanja.
- Sodniki bi morali **prispevati** k razvoju sojenja in sodnikov v prihodnosti s sprejemanjem vodstvenih nalog v nacionalnih in kontinentalnih sodniških programih z nudenjem znanja, nasvetov in pomoči manj izkušenim sodnikom.
- Sojenje zahteva **timsko delo**. Sodniki morajo delati v duhu sodelovanja in harmonije s svojimi kolegi in sprejemati pripombe za lastni napredek in ko je to primerno, pomagajo in svetujejo drugim na diskreten in konstruktiven način.
- Sojenje, učenje in seminarji zahtevajo **predanost**. Sodniki se morajo izogibati tudi prekomernemu uživanju alkoholnih pijač in dovolj počivati v dneh pred in v času tekmovanja. Le tako si bodo zagotovili, da bodo pripravljeni na sojenje, tako telesno kot duševno.

4 Sklep

Sodniška pravila so se začela razvijati leta 1884, dve leti po nastanku juda, ko je bilo že izpeljano prvo tekmovanje. Razvijala se bodo, dokler bo judo kot šport obstajal. Tudi sam Jigoro Kano, ustanovitelj juda, je rekel, da so tekmovanja del juda in jih kot taka uvrstil v japonski šolski sistem, saj pripomorejo k celostnemu razvoju človeka.

Zgodovina razvoja sodniških pravil je pestra – sprva so borbe sodili najboljši in zelo spoštovani mojstri po lastni presoji. Pravil v bistvu ni bilo. Ker je tovrsten način tekmovanj nevaren, so se zelo kmalu pojavila prva pravila, ki pa so bila prvič zapisana šele leta 1900. Prva standardizirana pravila so se pojavila v 30-ih letih prejšnjega stoletja, večje spremembe v smeri današnjih pravil so se pojavile po 2. svetovni vojni. Leta 1948 so bila pravila prvič objavljena tudi v angleščini in francoščini.

Do danes so se pravila spreminjala glede števila težinskih kategorij, glede dovoljenih tehnik, načinu dosojanja tehničnih točk, kazni, spreminjanja dimenzij tekmovalne in zaščitne površine, pogojev, katere mora izpolnjevati posameznik, da postane sodnik.

Faktorji, ki so in še vplivajo na spreminjanje sodniških pravil, so zagotavljanje varnosti tekmovalcem, zagotavljanje enakih možnosti vsem tekmovalcem, ohraniti tradicije juda in značilnosti judo tehnik ter vzpodbujanje napadalnega (atraktivnega) juda. Omenjenim so se v bližnji preteklosti pridružili še novi, ki jih pogojujeta globalizacija in komercializacija, saj se tudi judo ne more upirati spremembam. Če želi preživeti in ostati olimpijski šport, mora slediti razvoju. Mu pa vzgojna komponenta in osnovni principi še vedno zagotavljajo drugačnost od drugih športov in ne dovoljujejo odmika od vsesplošnega razvoja posameznika, katera je še vedno glavna naloga.

Ker je judo do nedavnega veljal za pretežno moški šport, so se ženske težje prebijale, vendar pa Mednarodna judo federacija (IJF) zelo podpira in skrbi za vključevanje žensk v vsa področja svojega delovanja, tudi sodniško.

Kam in v katero smer bo šel razvoj sodniških pravil, je v tem trenutku težko predvideti. Lahko pa z gotovostjo trdimo, da bo šel razvoj sodniških pravil dalje. Ker vsake spremembe, predvsem tiste, ki so obvezne, najprej sprožajo odpor in neodobravanje, bo Svetovna judo federacija (IJF) s svojimi strokovnimi komisijami (predvsem športno, sodniško in trenersko) še naprej vlagala velike napore za pozitiven razvoj juda.

5 Viri

- Bennett, A. (ur.). (2009). *Jigoro Kano and the Kodokan*. Tokyo: Kodokan Judo Institute.
- Brousse, M. in Matsumoto, D. (2002). *Judo – šport in način življenja*. Slovenska Bistrica: Judo zveza Slovenije.
- European judo union (7.2.2015). EJU Regulations for Referees 2015 – New update February 2015. Pridobljeno iz <http://www.eju.net/statutes>
- Evropska listina o športu (1992). Pridobljeno 30.3.2015 iz www.ljubljana.si/file/695382/evropska-listina-o-portu.pdf
- Hancock, H. I. in Higashi, K. (1905). *The Complete Kano Jiu-Jitsu (Judo)*. New York: Dover Publications. Pridobljeno 6.2.2015 iz <http://judoinfo.com/rules.htm>
- Hargrave, L. (2003). *Development of the IJF Referee Rules*. Pridobljeno 27.6.2007 iz http://www.ijf.org/rule/rule_manual_07.php
- Hoare, S. (2009). *A History of Judo*. London: Yamagai Books.
- IJF (junij 2005). Pridobljeno iz <http://judoforum.com/index.php?s=8e36da06fd79f54245e975e68c975109&act=Attach&type=post&id=898>
- Kano, J. (1986). *Kodokan Judo*. Tokyo: Kodansha International.
- Lampe, N. (2009). *Projekt priprave programa usposabljanja Judo zveze Slovenije*. Diplomsko delo, Kranj: Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede.
- Meško, G. (ur.). (1999). *Priročnik za sodnike Mednarodne judo federacije*. Slovenska Bistrica: Judo, aikido, ju-jitsu in kendo zveza Slovenije.
- Modrić, Ž. (1984). *Džudo*. Zagreb: Sportska tribina.
- Ohlenkamp, D. (2006). *Judo Unleashed*. New York: McGraw-Hill.
- Ohlenkamp, N. (18.3.2015). *Evolution of Judo Contest Rules*. Pridobljeno iz <http://judoinfo.com/rules2.htm>
- Rudaš, B. (2011). *Učinek novih pravil IJF na dinamiko borbe v judu*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Sluga, J. (2013). *Geneza juda*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
- Škraba, J. (1980). *Prvi koraki*. Ljubljana: Težkoatletski klub Olimpija.
- Šugman, R., Bednarik, J., Doupona Topič, M. Jurak, G., Kolarič, B., Kolenc, M. idr. (2006). *Športni menedžment*. Ljubljana : Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Vuković, L. (2007). *Sprememba tekmovalnih pravil EJU v judu*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.